

G'ARBIY YEVIROPA MUSIQASIDA KLASSIKA

Muallif: *Mengnarova Dilrabo Chori qizi* Termiz davlat pedagogika instituti
Jismoniy madaniyat va san'at fakulteti Musiqa ta'limi yo'nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: *Raxmatullayev Xumoyun Shafolatovich* Termiz davlat
pedagogika instituti *Musiqa madaniyati va mahorati kafedrasida katta o'qituvchisi,*
dots.v.b.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada G'arbiy Yevropa klassik musiqasining tarixiy shakllanish jarayoni, uning badiiy-estetik tamoyillari, shakl va mazmun uyg'unligi, hamda Vena klassik maktabi vakillarining musiqiy merosi tahlil qilinadi. Shuningdek, klassik musiqaning keyingi musiqiy oqimlarga ta'siri va madaniy ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *klassik musiqa, G'arbiy Yevropa, estetik tamoyillar, shakl va mazmun, Vena klassik maktabi, Gaydn, Motsart, Betxoven.*

Annotation: *This article explores the historical development of Western European classical music, its artistic and aesthetic principles, the unity of form and content, and the musical legacy of the Vienna Classical School composers. It also highlights the influence of classical traditions on later musical movements and their cultural significance.*

Key words: *Classical music, Western Europe, aesthetic principles, form and content, Vienna School, Haydn, Mozart, Beethoven.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются исторический процесс формирования классической музыки Западной Европы, её художественно-эстетические принципы, единство формы и содержания, а также музыкальное наследие представителей Венской классической школы. Освещается влияние классической традиции на последующие музыкальные направления и её культурное значение.*

Ключевые слова: *Классическая музыка, Западная Европа, эстетические принципы, форма и содержание, Венская школа, Гайдн, Моцарт, Бетховен.*

Gʻarbiy Yevropa klassik musiqasi insoniyatning madaniy va estetik tafakkuri shakllanishida beqiyos oʻrin tutgan sanʼat hodisasi hisoblanadi. Klassik musiqa janri, ayniqsa XVII asr oxiridan XIX asr oʻrtalarigacha boʻlgan davrda, musiqiy ifoda vositalarining mukammallashuvi, kompozitsion texnikalarning murakkablashuvi va estetik qadriyatlarning chuqurlashuvi jarayonida yuzaga kelgan. Bu davr musiqasi, oʻzining ratsional va emotsional unsurlarni mutanosib tarzda uygʻunlashtira olgani bilan ajralib turadi. Klassik musiqa asarlarida inson ruhiyatining eng nozik kechinmalari, falsafiy tafakkur va ijtimoiy ong ifodasini musiqiy shaklda mujassamlashtirishga intilish kuzatiladi. Ayniqsa, Gʻarbiy Yevropa klassikasi Vena maktabi, nemis va italyan musiqa anʼanalari orqali oʻziga xos shakllangan boʻlib, unda musiqiy formaning qatʼiyligi va estetik mukammallik ideal darajaga yetkazilgan. Klassik musiqa rivoji nafaqat sanʼat sohasi doirasida, balki butun ijtimoiy-madaniy hayotda chuqur iz qoldirib, falsafa, adabiyot va boshqa ijodiy faoliyat turlarining taraqqiyotiga ham sezilarli taʼsir koʻrsatgan. Shu boisdan, Gʻarbiy Yevropa klassik musiqasi nafaqat musiqiy tarixning, balki umumiy madaniy taraqqiyotning asosiy komponentlaridan biri sifatida ilmiy tahlilni talab etadi.

Musiqada “mumtoz”, yaʼni, “klassika” tushunchasi dastlab Yevropa xalqlarining buyuk kompozitorlari ijodiga nisbatan baho berib, qoʻllanilgan edi. Keyinchalik esa “klassika” atamasi jahonning koʻplab xalqlari madaniyati, adabiyotida yaratilgan, davr va vaqt sinovidan oʻtgan, koʻpchilik, keng xalq ommasi tomonidan tan olingan, eʼtirof etilgan ijod namunalariga ham qoʻllaniladigan boʻldi.¹ Gʻarbiy Yevropa musiqasida klassika davri, asosan XVIII asr oʻrtalaridan XIX asr boshlarigacha boʻlgan davrni qamrab oladi. Bu davr musiqiy tafakkurning pishib yetilishi, shakl va mazmunning uygʻunlashuvi bilan ajralib turadi. Klassik musiqa, avvalo, estetik mukammallik, ichki mantiqiy tartib va shakllarning aniq strukturasi bilan tavsiflanadi. Barokko davrining emotsional va koʻp ovozli musiqasidan farqli oʻlaroq, klassik davrda oddiylik va tabiiylik idealga aylandi. Klassik kompozitorlar musiqada mantiqiy tartib, muvozanat va aniqlikni taʼminlashga intildilar. Ushbu

¹ I.Qoʻnisheva. (2024). Yevropa mumtoz musiqasining rivojlanish tarixi. “Новости образования: исследование в XXI веке”. 51-56-betlar.

davrning eng muhim shakllaridan biri sonata formasi bo'lib, unda ekspozitsiya, rivojlanish va repriza kabi qismlar orqali musiqiy g'oya ketma-ket va mantiqan rivojlantiriladi.

Vena klassik maktabi bu davrning asosiy markazi hisoblanadi. Yozef Gaydn (1732–1809) simfoniya va kamer musiqasining asoschisi sifatida tanilgan. Uning simfoniyalari tuzilish jihatidan aniq va muvozanatli bo'lib, musiqa shaklining rivojlanishiga mislsiz hissa qo'shgan. Gaydn o'z asarlarida oddiy xalq ohanglariga murojaat qilib, ularni yuqori badiiy darajada qayta ishlagan. Wolfgang Amadeus Motsart (1756–1791) esa klassik shakllarni mukammallik darajasiga yetkazdi. Uning musiqasida ichki tuzilishning ratsionalligi bilan bir qatorda emotsional ifodaning nozikligi va nafisligi ustuvor ahamiyat kasb etadi. Motsart opera janriga ham ulkan yangiliklar olib kirdi, xususan, “Don Juan” va “Sehrli nay” kabi asarlari orqali dramatik ifoda va musiqiy shakl uyg'unligini ta'minladi.

Lyudvig van Betxoven (1770–1827) klassik musiqa tamoyillarini chuqurlashtirdi va ularni individual ifoda vositasiga aylantirdi. Uning simfonik asarlari, ayniqsa 5- va 9-simfoniyalari, insoniy ruhning murakkab kechinmalarini va ulug'vor g'oyalarni musiqada ifodalash imkoniyatlarini kengaytirdi. Betxoven ijodi orqali klassik estetikaga romantik unsurlar kirib keldi, bu esa musiqiy tafakkurning keyingi bosqichlari uchun zamin yaratdi. Klassik musiqa uslubi o'z davrining falsafiy va madaniy oqimlari bilan ham uzviy bog'liq edi. Ma'rifat davri g'oyalari — inson aqlining qudrati, tartib va mantiq tamoyillari musiqada ham o'z aksini topdi. Musiqiy shakllarning aniq struktura va tartibga asoslanishi, aynan shu ma'rifatparvarlik ruhining musiqiy ifodasi sifatida namoyon bo'ldi. Bundan tashqari, klassik davrda musiqa ijtimoiy hayotda kengroq o'rin egallay boshladi. Avvallari saroy va dvoryanlik doiralari uchun yaratilgan musiqa asta-sekin keng jamoatchilikka ham taqdim etila boshlandi. Konsert zallarining paydo bo'lishi va ommaviy musiqiy hayotning rivojlanishi klassik davr musiqasining ijtimoiy ahamiyatini yanada oshirdi.

G'arbiy Yevropa klassik musiqasining asosiy o'ziga xosliklaridan biri bu — shakl va mazmunning mutanosibligi, musiqiy g'oyalarning mantiqiy rivojlanishi va emotsional ifodaning nazoratlangan tarzda berilishidir. Har bir musiqiy forma, xoh u

sonata bo'lsin, xoh simfoniya, o'z ichki mantiqiga ega bo'lib, tinglovchida yaxlit bir taassurot uyg'otadi. Shuningdek, klassik davr musiqasida modulyatsiya (kalitlarning almashuvi), dinamik kontrastlar, tematik rivojlanish va orkestr tovushlarining mukammal uyg'unlashuvi katta ahamiyat kasb etdi. Gaydn va Motsartning kameral musiqalari, Betxovenning simfonik asarlari bu tamoyillarning yorqin namunalari. G'arbiy Yevropa klassik musiqasi nafaqat o'z davri uchun, balki butun jahon musiqa madaniyati uchun poydevor bo'lib xizmat qildi. Uning shakllari, estetik me'zonlari va ifoda usullari keyingi romantik, modern va zamonaviy musiqiy oqimlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatdi.

Xulosa qilib aytganda, G'arbiy Yevropa klassik musiqasi shakllanishi musiqiy tafakkurda uyg'onish davri g'oyalarining chuqur aks-sadosi bo'lib, u san'atning mantiqiylik, aniqlik va estetik ideallarga intilish jarayonida takomillashganini ko'rsatadi. Klassik musiqa nafaqat kompozitsiya texnikasining, balki musiqiy shakl va mazmunning o'zaro dinamik munosabatini yangicha darajada ifodalashning namunasi sifatida e'tirof etiladi. Gaydn, Motsart va Betxoven ijodi orqali shakllangan bu tamoyillar nafaqat o'z davrining badiiy ehtiyojlariga javob bergan, balki keyingi musiqiy yo'nalishlar uchun mustahkam nazariy va estetik poydevor yaratgan. Shunday qilib, klassik musiqa G'arbiy Yevropa san'atida zamonaviylik va an'anaviylik uyg'unligining betakror namunasi sifatida tarix sahnasida o'zining bardavom o'rnini egallagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O.A. Ibrohimov, G'.M. Xudoyev. Musiqa tarixi. O'quv qo'llanma. - T.: «Barkamol fayz media», 2018, - 312 b.
2. Хангельдиева И.Г. Музыка в синтетических видах искусства. М., 1987. – 44 с.
3. R.Tursunova, G.Tursunova. Jahon musiqa tarixi. -T.: "Voriz-nashriyoti", 2017,152 bet.
4. Feruza Asqar. Musiqa va inson ma'naviyati. -T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi'', 2000-96 b.

5. Raxmatullaev, X. S. (2023). MUSIQANING KASHF QILINISHI HAQIDAGI NAZARIYALAR. TARIXGACHA BOLGAN DAVR. Solution of social problems in management and economy, 2(4), 70-75.
6. Yakubov B. R. Ma'ruzalar matni. - Farg'ona. 2015. - 164.
7. F. Sobirov. (2024). Musiqiy sayqalning kino san'atida tutgan o'rni. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH. 79-82-betlar.
8. I. Qo'nisheva. (2024). Yevropa mumtoz musiqasining rivojlanish tarixi. "Новости образования: исследование в XXI веке". 51-56-betlar.